

מסמך נלווה לדוח בית-ספרי: אקלים חינוכי וסביבה פדגוגית תשפ"ב

כיצד לקרוא את הנתונים שמוצגים בדוח הבית-ספרי?

הקדמה

בדוח הבית-ספרי מרכזים נתוני בית הספר כפי שהם עולים מסקר האקלים והסביבה הפדגוגית החינוכי, שהועבר לתלמידים בתשפ"ב. הדוח מספק למנהל בית הספר ולצוות החינוכי מערכת של מדדים שמטרתם לסייע בניטור ובבקרה של תהליכים חינוכיים ובקבלת החלטות מבוססות נתונים לשם הקצאה יעילה של משאבים.

מטרת המסמך הנוכחי ללוות ולהנחות את מנהל/ת בית הספר ואת הצוות החינוכי בקריאת הדוח, להבהיר סוגיות שעשויות לעלות בעת העיון בנתונים ולסייע לבית הספר להפיק את מרב התובנות מן הדוח. בקריאת הדוח מומלץ להסתמך על ההיכרות עם בית הספר ועם המאפיינים הייחודיים לו **ולהסתייע בצוות החינוכי** שמכיר את בית הספר על כל רבדיו וקורותיו.

זאת ועוד, מומלץ כי פירוש הנתונים המוצגים בדוח יעשה תוך התייחסות ל**נתוני ההקשר הבית-ספריים**, כגון תוכניות ייחודיות שפועלות בבית הספר, הצלחות והישגים בולטים, אתגרים וקשיים, משאבים ותשתיות, אוכלוסיות מיוחדות בבית הספר (חינוך מיוחד, עולים חדשים), ומאפייני הצוות החינוכי. נתונים אלה יכולים לסייע לבית הספר להבין חלק ניכר מן הממצאים ואת המשמעויות העולות מהן.

חשוב לזכור כי הנתונים בדוח מייצגים **תפיסות ועמדות סובייקטיביות** של הנשאלים ואינם מייצגים רמת תפקוד או מיומנות, ולכן יש חשיבות רבה לבחון אותם באופן השוואתי כדי לעמוד על מלוא משמעותם (כפי שיוצג בהמשך המסמך). כמו כן, ידוע כי לקבוצות משיבים שונות, הנבדלות זו מזו מבחינת רקע תרבותי או שכבת גיל יש נטייה לפרש היגדים באופנים מעט שונים ולפיכך להשיב באופן שונה על שאלות בסקרים. יש לקחת זאת בחשבון בעת קריאת הנתונים.

יש לשים לב שהשנה הנוכחית היא השנה הראשונה בה מועבר שאלון אקלים וסביבה פדגוגית מעודכן ולכן לא ניתן להעריך אם חל שינוי בדיווחי התלמידים בהשוואה לשנים קודמות (ניתן לבדוק השוואה אל מול נתונים ארציים). ברם, החל מהשנה הבאה שבה ישתתף בית הספר בסקרי האקלים והסביבה הפדגוגית תהיה אפשרות להעריך את השינוי בדיווחי התלמידים בבית הספר לאורך שנים.

הדוח הבית-ספרי מורכב משני חלקים עיקריים:

- **תמצית הממצאים**, המרכזת את נתוני המדדים המסכמים של בית הספר בהשוואה לכלל בתי הספר ולבתי ספר דומים (דהיינו, בתי ספר המשתייכים לאותו מגזר שפה ולאותה רמה חברתית-כלכלית).
- **פרקי הדוח** המציגים בפירוט את נתוני המדדים המסכמים ואת ההיגדים המרכיבים אותם בהשוואה לבתי ספר דומים ולפי שכבת גיל.

תמצית הממצאים

הדוח הבית-ספרי נפתח בתמצית המרכזת את נתוני המדדים המסכמים בבית הספר, ממנה ניתן להתרשם מתמונת המצב הבית-ספרית. מדד מסכם הוא ממוצע של אחוזי המסכימים עם ההיגדים המרכיבים אותו. המדד מתאר את התמונה הכללית העולה מן ההיגדים (התייחסות להיגדים מובאת בפרקי הדוח).

המדדים המסכמים בתמצית מוצגים בחלוקה לארבעה תחומי-על:

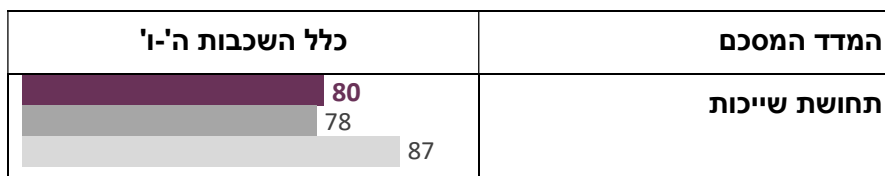
הנתונים הבית-ספריים בתמצית מוצגים תוך השוואה לשתי קבוצות אוכלוסייה (נורמות):

1. כלל בתי הספר בישראל
2. בתי ספר דומים מבחינת מגזר השפה (דוברי עברית או דוברי ערבית) ורקע חברתי-כלכלי (נמוך, בינוני וגבוה)

כיצד לקרוא את הנתונים בתמצית

דוגמה 1:

דוגמה 1: הצגת מדד מסכם בהשוואה לבתי ספר דומים ולכלל בתי הספר

מקרא: ■ בית הספר ■ בתי"ס דומים ■ כלל בתי"ס

בדוגמה שלעיל מוצגות תוצאות המדד המסכם "תחושת שייכות" עבור בית ספר מסוים.

- שיעורי ההסכמה של התלמידים בבית הספר עומדים על 80%,
- שיעורי ההסכמה של התלמידים בבתי ספר דומים עומדים על 78%
- שיעורי ההסכמה בכלל בתי הספר בארץ עומדים על 87%.

מה ניתן להסיק מן הנתונים?

הנתונים הבית-ספריים לגבי תחושת שייכות נמוכים מן הנתון הארצי אבל קרובים לקבוצת הדומים (שגם הם נמוכים מן הנתון הארצי). ייתכן ומדובר בנתון שמאפיין קבוצה מסוימת של בתי ספר. יחד עם זאת מכיוון שהנתון של בית הספר נמוך יחסית מהנתון הארצי כדאי לבדוק לעומק את דיווחי התלמידים על ההיגדים המרכיבים את המדד ולראות אם יש לכך חיזוק מנתונים פנים בית-ספריים נוספים. כמו כן יש לקחת בחשבון כי קביעה האם פער הוא משמעותי מבחינת בית הספר תלויה במצב ההתחלתי, בציפיות של בית הספר, במאמצים שהושקעו וכו'.

דוגמה 2:

דוגמה 2: הצגת מדד מסכם בהשוואה לבתי ספר דומים ולכלל בתי הספר

המדד המסכם	כלל השכבות ה'ו'
אוריינות תקשוב ומידע	70 78 87

מקרא: בית הספר ■ בתי"ס דומים ■ כלל בתי"ס

בדוגמה 2 מוצגות תוצאות המדד המסכם "אוריינות תקשוב ומידע" עבור בית ספר מסוים.

- שיעורי ההסכמה של התלמידים עם המדד בבית הספר עומדים על 70%,
- שיעורי ההסכמה של התלמידים עם המדד בבתי ספר דומים עומדים על 78%
- שיעורי ההסכמה עם המדד בכלל בתי הספר בארץ עומדים על 87%.

מה ניתן להסיק מן הנתונים?

הנתון שמציג בית הספר לגבי "אוריינות תקשוב ומידע" נמוך באופן יחסי מן הנתון של קבוצת הדומים ושניהם יחד נמוכים מן הנתון הארצי. גם כאן כדאי לבדוק מדוע שיעורי הדיווח של התלמידים נמוכים באמצעות עיון בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם. כמו כן כדאי לבדוק האם יש לכך חיזוק מממצאים פנים בית-ספריים, האם בית ספר יודע להסביר את המקור לנתון והאם נעשו השנה פעילויות בתחום זה.

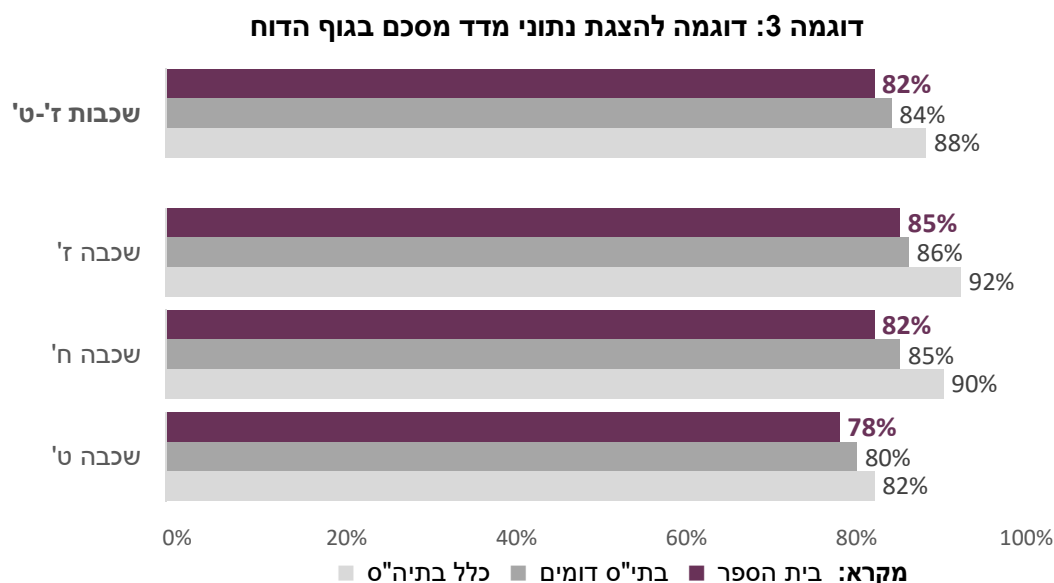
נקודות למחשבה בעקבות עיון בתמצית הממצאים:

- כשמתבוננים על ריכוז המדדים המסכמים - איזו תמונה מצטיירת על בית הספר? מה ניתן לומר על בית הספר בהשוואה לנתונים הארציים ובהשוואה לנתוני בתי ספר דומים השנה? האם גם בשנים קודמות בהשוואה מול הנתונים הארציים ומול בתי ספר דומים הצטיירה תמונה דומה? תמונה שונה?
- באלו מדדים מסכמים בית הספר מפגין חוזקה ובאיזה חולשה? כיצד המדדים מתייחסים זה לזה? מה ניתן להסיק מכך לגבי תכנית הפעולה של בית הספר?
- אלו שינויים נצפו בדיווחי התלמידים עם המעבר בין שכבות הגיל [מיועד לבתי ספר שהדוח הבית-ספרי שלהם כולל דיווח על שני שלבי חינוך ומעלה], האם יש עלייה/ירידה/ציבות בשיעורי הדיווח על המדדים המסכמים? כיצד זה יכול להשליך על תכנית הפעולה של בית הספר?

פרקי הדוח

בחלק זה של הדוח מוצגים נתונים מפורטים עבור כל אחד ואחד מהמדדים המסכמים שהובאו בתמצית וגם עבור כמה היגדים שנתוניהם מדווחים בנפרד. בדומה לתמצית, תחילה מוצגים נתוני המדד המסכם תוך השוואה לבתי ספר דומים ולכלל בתי הספר עבור **כל שלב חינוך** בבית הספר (לדוגמא, ז'-ט'), ועבור כל אחת משכבות הגיל בנפרד (לדוגמא, ז', ח', ט'), ראו דוגמה 3.

דוגמה 3:

בהמשך, מוצגים נתונים על אודות ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם עבור כל שכבת גיל בהשוואה לבתי ספר דומים, ראו דוגמה 4 שלהלן. כדי להבין לעומק את המשמעות של המדד המסכם יש חשיבות לבחון גם את נתוני ההיגדים המרכיבים את המדד, שבמרבית המקרים מציגים זוויות שונות של הנושא הנדון ולכן שיעורי ההסכמה עליהם יכולים להשתנות מהיגד להיגד. ההשוואה הזו מאפשרת לבית הספר התבוננות חיצונית אל מול בתי ספר דומים והתבוננות פנים בית-ספרית בכל אחת משכבות הגיל בנפרד.

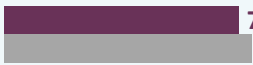
כיצד לקרוא את הנתונים בדוח?

מדדים מסכמים המציגים תופעות חיוביות

מרבית המדדים המסכמים בדוח מציגים **תופעות חיוביות**, דהיינו, תופעות ששיעורי הסכמה גבוהים עמם הם רצויים (לדוגמא, תחושת שייכות, יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים וכד'). במקרים שבהם שיעורי ההסכמה עם אחד ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם או יותר הם נמוכים יחסית לעומת יתר ההיגדים במדד, הדבר יכול להצביע על קושי נקודתי בהיבט שנבדק, ראו דוגמה 4.

דוגמה 4:

נתוני המדד המסכם "תחושת שייכות" וההיגדים המרכיבים אותו

המדד המסכם והיגדיו:	כלל השכבות ז'-ט'
תחושת שייכות	
טוב לי בבית הספר	
אני מרגיש חלק מבית הספר	
בית הספר שלי הוא מקום שנעים לי להיות בו	

מקרא: ■ בית הספר ■ בתי ס דומים

בדוגמה 4 מוצגות תוצאות המדד המסכם "תחושת שייכות" וההיגדים המרכיבים אותו עבור בית ספר מסוים.

- שיעורי ההסכמה בבית הספר עם ההיגד "בית הספר הוא מקום שנעים לי להיות בו" עומדים על 65%
- ביתר ההיגדים במדד שיעורי ההסכמה בבית הספר עומדים על כ- 80%
- שיעורי ההסכמה עם ההיגדים המרכיבים את המדד בבתי הספר דומים עומדים גם כן על כ- 80%.

מה ניתן להסיק מן הנתונים?

שיעורי ההסכמה עם ההיגד "בית הספר הוא מקום שנעים לי להיות בו" נמוכים הן יחסית ליתר ההיגדים המרכיבים את המדד בבית הספר והן יחסית לנתון המקביל בבתי ספר דומים. כדאי לבית הספר לברר מדוע שיעורים נמוכים יחסית של תלמידים דיווחו כך: האם זה קשור לנתוני הקשר בית-ספריים כמו תשתיות פיזיות בבית הספר, גודל בית ספר וכד' שמנעימים את ההשקפה בבית הספר לעומת התחושה הכללית של התלמיד בבית הספר שמבוססת יותר על הקשר שבין התלמידים לבין עצמם, על היחס של המורים, על תדירות אירועי האלימות וכד' (אפשר לבדוק את דיווחי התלמידים במדדים המסכמים הרלוונטיים).

מדדים מסכמים המציגים תופעות שליליות

שלושה מדדים מסכמים בדוח מציגים **תופעות שליליות**: "מעורבות באירועי אלימות", "התנהגות לא נאותה של תלמידים בכיתה" ו- "קושי להתמודד עם מצבי לחץ". במדדים אלה שיעורי ההסכמה גבוהים יחסית מבטאים תופעה לא רצויה ועלולים להצביע על קושי נרחב, כפי שנכתב לעיל. כך למשל, אם שיעורי ההסכמה של התלמידים עם המדד "התנהגות לא נאותה של תלמידים בכיתה" עומדים על כ- 60% בבית הספר אל מול 50% בכלל בתי הספר, הרי שזה מעיד על קושי בהתנהגות תלמידים בבית הספר.

המדד "מעורבות באירועי אלימות" הוא ייחודי. המדד בודק שכיחות של אירועי אלימות שהם נדירים יחסית ולכן שיעורי ההסכמה עליו נמוכים מלכתחילה. כאשר שיעורי ההסכמה עם תופעה מסוימת הם נמוכים, הרי שכל פער אל מול נתון כלל בית-ספרי או אל מול נתון של בתי ספר דומים הוא משמעותי יותר. לדוגמה, אם בבית הספר 15% מהתלמידים מדווחים על "מעורבות באירועי אלימות" בהשוואה ל-5% בנתונים הכללית בית-ספריים (פער של 10%), אזי הנתונים בבית הספר גבוהים פי שלושה מהנתונים בכלל בתי הספר ונראה כי אלימות היא תופעה שדורשת טיפול בבית הספר כל זאת, למרות שכיחותה הנמוכה יחסית של התופעה. יחד עם זאת, כאשר שיעורי ההסכמה גבוהים יותר (כמו בדוגמה של "התנהגות לא נאותה של תלמידים") פער דומה של 10% הוא אמנם משמעותי אבל דרמטי פחות בגלל יחס הפערים הקטן. לפיכך יש לקחת בחשבון שכל שיעורי הדיווח על היבט מסוים נמוכים הרי שכל שינוי או פער (לטובה או לרעה) הוא משמעותי יותר.

מרבית המדדים המסכמים בשאלון אקלים וסביבה פדגוגית תשפ"ב בודקים את עמדות התלמידים כלפי בית הספר והמורים. השנה התווספו לראשונה מדדים שבודקים גם מאפיינים תוך אישיים של התלמיד ואינם משקפים בהכרח את תפוקות העשייה הבית-ספרית דוגמת, "מיומנויות רגשיות חברתיות", "קושי בהתמודדות עם מצבי לחץ", "מיומנויות לומד עצמאי", והיגדים הבודקים מיומנויות חברתיות במדד המסכם "קשרים חברתיים בין תלמידים". במדדים אלו נוטים למצוא שונות גבוהה יתר בדיווחי התלמידים. לפיכך ערכים חריגים במדדים אלה עלולים להצביע על קשיים אישיים של התלמידים שמצריכים את תשומת לב בית הספר. יש לזכור שגם אם מדובר במיומנויות תוך אישיות של התלמידים באפשרות בית הספר לתמוך ולקדם מיומנויות אלו באמצעות מתן מענים רגשיים ותכניות התערבות הממוקדות במיומנויות הן תוך אישיות והן בין אישיות.

📌 נקודות למחשבה:

- האם בדוח הבית-ספרי יש מדדים מסכמים שבהם היגדים החורגים בשיעורי ההסכמה - גבוהים או נמוכים במיוחד יחסית ליתר ההיגדים? האם חריגות אלו נצפו גם בבתי ספר דומים? בדרגות כיתה מסוימות?
- אלו שינויים נצפו בשיעורי הדיווח של התלמידים על המדדים המסכמים וההיגדים המרכיבים אותם בין שכבות הגיל? אלו תובנות עולות מכך לגבי בית הספר?

תמונת מצב בית-ספרית

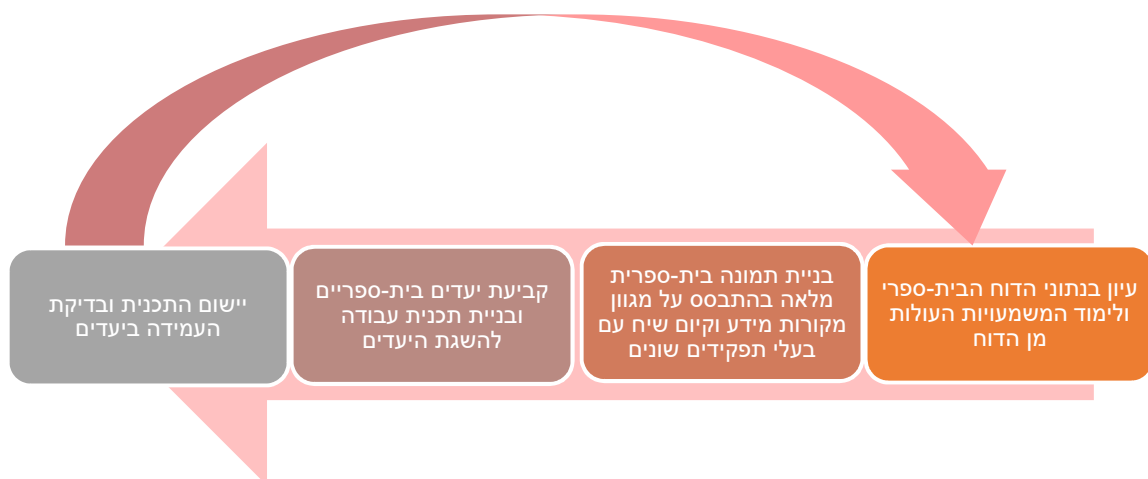
סדרת המדדים המוצגת בדוח הבית-ספרי מספקת למנהל ולצוות החינוכי מידע על תפקוד בית הספר במגוון רחב של נושאים. עיקר חוזקו של הדוח הוא בהיקף הנושאים הנבדקים וביכולת להציף קשיים בולטים. יחד עם זאת, חשוב לקחת בחשבון כי הנתונים העולים מתוך הדוח הבית-ספרי הם לא חזות הכול ואינם יכולים לשקף את המורכבות של התמונה הבית-ספרית המלאה. כדי לקבל את התמונה המלאה מומלץ שהנהגת בית הספר תסכם את כל הידוע על בית הספר בהתבסס על כלל מקורות המידע שעומדים לרשותה, כדוגמת:

1. מדדי הקשר (שיעורי נשירה, שיעור התלמידים המעורבים בפעילות של תנועות הנוער, שיעורי גיוס וכד'). נתוני הקשר נוספים ניתן למצוא בדוח נלווה של מדדי הקשר שהעבירה ראמ"ה לבתי הספר יחד עם הדוחות הבית ספריים.
2. מבחנים ושאלונים נוספים שהועברו בבית הספר (כגון: שאלוני אח"מ, שאלונים פנימיים אחרים, הישגי התלמידים).
3. ממצאים שנאספו באמצעים אחרים (כגון: שיחות עם תלמידים במליאה, שיחות אישיות עם תלמידים, תצפיות, שיחות צוות ההוראה, מפגשים עם הורים).
4. מידע על אירועים חשובים שהתרחשו בבית הספר (כגון: פעילות משותפת של הורים-מורים, אירוע אלימות קשה).
5. מידע רלוונטי על הסביבה של בית הספר (כגון: מאפייני הסביבה הפיזית-חברתית, מאפייני הורים ותלמידים).

נקודות נוספות למחשבה:

- באיזו מידה הנתונים בדוח מייצגים את "רוח" בית הספר? האם יש בבית הספר מידע נוסף שתומך או שאינו תומך בממצאים? אם לא, מה ניתן לעשות כדי להבין את הממצאים יותר לעומק? האם בהינתן הרקע של בית הספר, התמונה הבית-ספרית שמצטיירת היא משביעת רצון?
- האם הממצאים מפתיעים בהשוואה לציפיות? בהשוואה למאמצים בתחום מסוים? בהשוואה לממוצע הארצי? בהשוואה לבתי הספר בקבוצת הדומים? מה יכול להסביר את הפערים שנמצאו?
- האם התרחש בבית הספר אירוע מיוחד שהיו לו השלכות על דיווחי התלמידים (אירוע אלימות חמור, פעילות משותפת של הורים-מורים, פרויקט מוצלח שהסתיים וכד')? האם ייתכן שתשובות התלמידים הושפעו מאירוע חיצוני כמו מצב חירום?
- באיזו מידה ניתן למצוא קשר בין נתוני האקלים והסביבה הפדגוגית לבין הישגי התלמידים בתחומי הדעת השונים?
- מה צוות בית הספר צריך לעשות כדי להתמודד עם האתגרים המרכזיים שעולים מן הדוח? במה כדאי להתחיל? איזו תוכנית התערבות נדרשת כדי להתמודד עם התובנות העולות מהנתונים? מה נדרש בית הספר לשנות מבחינת המענה שיש לתת לתלמידים? מבחינת התפתחות מקצועית למורים? מבחינת התרבות הארגונית בבית הספר?
- את מי כדאי לשתף בשיח על הנתונים הבית-ספריים?

לסיום, קריאת הדוח הבית-ספרי ולימוד ההשתמעויות שעולות מן הנתונים הם חלק מתהליך מעגלי מתמיד שמטרתו להוביל לשיפור בית-ספרי (ראו תרשים). כפי שנכתב לעיל, מנהל בית הספר, הצוות החינוכי וכלל באי בית הספר מכירים את בית הספר טוב יותר מכל גורם אחר והם אלו שיודעים כיצד יש לפרש את הממצאים באופן שהולם ביותר את מאפייני בית הספר וצרכיו. לכן, כדאי לערב בתהליך את שותפי התפקיד השונים בבית הספר (מורים, תלמידים, הורים, יועצים, רכזי הערכה, מפקחים, בעלויות וכד') ולשתף אותם באופן פעיל בתכנון ובביצוע של תהליכי שיפור בית-ספריים.

במידת הצורך מומלץ לערוך בירור והעמקה פנים בית-ספריים בעזרת כלי הערכה פנימיים שיסייעו לאתר את מוקדי הקושי בנושא מסוים או לחלופין ללמוד על הגורמים להצלחה בנושא אחר. כמו כן, אם יש לבית הספר צורך בבירור או במידע נוסף, הנכם מוזמנים לפנות לראמ"ה ולהשתתף במיזם "[מעגלי שיח](#)". במסגרת המיזם אפשר לחלוק מחשבות בנושאי האקלים והסביבה הפדגוגית בבית הספר, לשוחח על התמודדות עם אתגרי התקופה, לשתף בתובנות חינוכיות של בית הספר, להציע הצעות לשיפור ולפיתוח כלי הערכה פנים בית-ספריים נוספים ועוד.